

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر

این اثر حق شناسی است به پیشگاه پدر، مادر، همسر و کلیه کسانی که مرا در ارائه این اثر باری

رسانیدند.

تشکر

خدای بزرگ را پیش و پیش از هر چیز سپاسگذارم که همواره زندگیم را قرین لطف و عنایت خویش قرار داد و پیوسته توفیق دانش آموزی و دانش جوئی را بهره ی هن ساخت بر آستان ربوبیتش سر بندگی فرو می آورد و بر درگاهش سجده شکر به جا می آورد و از او دوا در تلاش و استمرار پژوهشگری و عاقبت به خیری را خواهانم. بر خود لازم می دانم به مصداق آیه شریفه «لر بشکر الخلق لر بشکر الخالق» از زحمات و راهنمایی های اساتید راهنما (جناب آقای دکتر ناصر قاسمی) و مشاور (جناب آقای دکتر مرتضی نجفی اسفاد) و پیشاپیش از استاد داور این رساله که قبول زحمت فرموده و بر این جانب همت نهادند کمال تشکر را داشته باشم . برای هن نشستن در محضر این استادان و آنانی که در این مجال نامی از ایشان نبردم ولی به حق مدیونشان بودم .

حابه بیاحات و افتخار فراوان است. در این چند کلام نمی توان شرح و امداری خود را به آن عزیزان بازگویم چه از چشمه جوشان علم و فضیلت ایشان به قدر پیمانه خویش برداشته ام و به اندازه دهنده خود دهنده ام.

قوه قضائیه

دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد (M.A)

رشته : حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان :

حمالعه تطبیقی اصل برائت در حقوق

کبیری ایران و فرانسه

استاد راهنما :

دکتر ناصر قاسمی

استاد مشاور :

دکتر مرتضی نجفی اسفاد

دانشجو :

سپیده مرضیه امام جمعه

بهار ۱۳۹۰

Judiciary Power

University of Judicial Sciences & Administrative Services

«M.A»Thesis:

On Criminal Law and Criminology

Subject:

**A Contemporary Study Presumption of
Innocence in Iran and French Penal Law**

Supervisor :

Nasser Ghasemi P.H.D

Adviser :

Morteza Najafi Asfad P.H.D

By:

Seyedeh Marziyeh Emam jome

spring 2011

چکیده

آنچه که در این رساله مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفته مطالعه تطبیقی اصل برائت در حقوق ایران و فرانسه است. بنابراین در این میان ویژگی‌ها، آثار و ماهیت اصل برائت در حقوق دو کشور مزبور مورد بررسی قرار گرفته است. اصل برائت و آثار آن در حقوق فرانسه، در قانون جدید آیین دادرسی کیفری مصوب‌شده ۲۰۰۰ میلادی مورد تصویب قرار گرفته که این خود بر شفافیت دادرسی و خارج شدن آن از تاریکخانه نظام عدالت کیفری کمک رسانده است اما در حقوق ایران این اصل به خصوص در محاکم یا چالش‌های جدی روبروست. آنچه در این رساله دارای اهمیت است، تعارضی است که بین اصل برائت با جرایمی نظیر پولشویی، اعمال جنایی تروریستی و جرایم علیه امنیت ملی و... رخ می‌دهد. بررسی این تعارضات و توجه به دلایل و علل آن در جرایم گفته شده در حقوق ایران و فرانسه از منظر قوانین آیین دادرسی کیفری، موضوع مهمی می‌باشد که به آن پرداخته می‌شود.

کلید واژگان :

اصل برائت ، آیین دادرسی کیفری ، آثار ، استثنائات.

فهرست مطالب

	عنوان	صفحه
۱	مقدمه	۱
۵	۱- ضرورت، اهداف و انگیزه انتخاب موضوع	۵
۵	۲- سوالات تحقیق	۵
۶	۳- فرضیه های تحقیق	۶
۶	۴- قلمرو تحقیق	۶
۶	۵- پیشینه تحقیق	۶
۷	۶- روش تحقیق	۷
۷	۷- نه‌آوریهای تحقیق	۷
۷	۸- ساختار تحقیق	۷
فصل اول- مفاهیم، مبانی و منابع اصل برائت		

۱۰	۱-۱- مفاهیم	۱۰
۱۰	۱-۱-۱- مفهوم لغوی اصل برائت	۱۰
۱۳	۱-۱-۲- مفهوم اصطلاحی اصل برائت	۱۳
۱۳	۱-۱-۲-۱- در حقوق ایران	۱۳
۱۵	۱-۱-۲-۲- در حقوق فرانسه	۱۵
۱۶	۱-۲-۱- حرانی	۱۶
۱۷	۱-۲-۱- در حقوق ایران	۱۷
۱۷	۱-۲-۱-۱- اصل عدم	۱۷

	عنوان	صفحه
۱۸	۱-۲-۲-۱- اصل ایاجه	۱۸
۱۹	۱-۲-۳-۱- تضمین امنیت افراد در جامعه	۱۹
۲۰	۱-۲-۴-۱- قاعده درأ	۲۰
۲۱	۱-۲-۵-۱- قاعده ترجیح اشتباه در عفو بر اشتباه در کفر	۲۱

۲۳	..... ۲-۲-۱ در حقوق فرانسه
۲۴	..... ۳-۳-۱-۱ منابع اصل برائت
۲۴	..... ۱-۳-۱-۱ قانون اساسی
۲۹	..... ۲-۳-۱-۱ قوانین عادی
۲۹	..... ۱-۲-۳-۱-۱ قوانین کیفری ماهوی
۳۱	..... ۲-۲-۳-۱-۱ قوانین کیفری شکلی
۳۴	..... ۳-۳-۱-۱ منابع فقهی
۳۴	..... ۱-۳-۳-۱-۱ کتاب
۳۸	..... ۲-۳-۳-۱-۱ سنت
	..... ۳-۳-۳-۱-۱ عقل
	..... ۴۲
۴۳	..... ۴-۳-۳-۱-۱ اجماع
۴۳	..... ۴-۱-۱ اصل برائت در نظام های اتهامی و تحقیقی

عنوان

صفحه

فصل دوم آثار اصل برائت در حقوق کیفری ایران و فرانسه

۵۰	..... ۲-۱ آثار اصل برائت در حقوق دفاعی متهم
۵۰	..... ۲-۱-۱ اهمیت روحی و روانی متهم
۵۲	..... ۲-۱-۲ تقهیر اتهام
۵۷	..... ۲-۱-۳ حق سکوت
۶۲	..... ۲-۱-۴ اخذ آخرین دفاع
۶۲	..... ۲-۱-۵ مداخله وکیل
۶۴	..... ۲-۱-۵-۱ زمان مداخله وکیل
۶۷	..... ۲-۱-۵-۲ کیفیت مداخله وکیل
۶۹	..... ۲-۱-۶ حق برخورداری از محاکمه عادلانه ، مستقل و بی طرف

۶۹	..... ۱-۶-۱-۲ عادلانه بودن محاکمه
۷۴	..... ۲-۶-۱-۲ مستقل بودن محاکمه
۷۹	..... ۳-۶-۱-۲ بی طرفانه بودن محاکمه
۸۱	..... ۲-۲ آثار اصل برائت در تشریفات رسیدگی
۸۱	..... ۱-۲-۲ تکلیف مقام تعقیب به ارائه دلیل علیه متهم
۸۳	..... ۲-۲-۲ محدود بودن بازداشت هویت
۸۸	..... ۱-۲-۲-۲ مدت بازداشت هویت
۸۹	..... ۲-۲-۲-۲ حق اعتراض متهم به بازداشت هویت
	عنوان
	صفحه
۹۲	..... ۳-۲-۲ تفسیر شک به نفع متهم
۱۰۳	..... ۴-۲-۲ تفکیک مقام تعقیب از مقام تعقیب
	فصل سوم - استثنائات اصل برائت
۱۰۵	..... ۱-۳ مفهوم استثناء
۱۱۲	..... ۲-۳ جرایم علیه امنیت ملی
۱۱۲	..... ۱-۲-۳ تعریف جرایم علیه امنیت ملی
۱۱۴	..... ۱-۱-۲-۳ در حقوق ایران
۱۱۶	..... ۲-۱-۲-۳ در حقوق فرانسه
۱۱۷	..... ۲-۲-۳ تعارض جرایم علیه امنیت ملی با اصل برائت
۱۱۷	..... ۱-۲-۲-۳ در حقوق ایران
۱۲۱	..... ۲-۲-۲-۳ در حقوق فرانسه
۱۲۵	..... ۳-۳ جرایم جنگی
۱۲۵	..... ۱-۳-۳ تعریف جرایم جنگی
۱۲۶	..... ۱-۱-۳-۳ در حقوق ایران

۱۲۸	.....	۲-۱-۳-۳	در حقوق فرانسه
۱۳۰	.....	۲-۳-۳	تعارض جرایم جنگی با اصل برائت
۱۳۰	.....	۱-۲-۳-۳	در حقوق ایران
			عنوان
			صفحه
۱۳۱	.....	۲-۲-۳-۳	در حقوق فرانسه
۱۳۴	.....	۴-۳	پولشویی
۱۳۵	.....	۱-۴-۳	تعریف پولشویی
۱۳۶	.....	۱-۱-۴-۳	در حقوق ایران
۱۴۱	.....	۲-۱-۴-۳	در حقوق فرانسه
۱۴۲	.....	۲-۴-۳	تعارض پولشویی با اصل برائت
۱۴۴	.....	۱-۲-۴-۳	در حقوق ایران
۱۴۷	.....	۲-۲-۴-۳	در حقوق فرانسه
۱۴۹	.....		نتیجه گیری و پیشنهادها
۱۵۴	.....		فهرست منابع فارسی
۱۶۲	.....		فهرست منابع غیر فارسی

مقدمه

وقتی دایره گسترده و وسیع حقوق مردم مطرح می شود باید این واقعیت را در نظر گرفت که محافظت و حراست از حقوق یک یک شهروندان بر عهده همه قوا و سازمان های دولتی است که باید در این زمینه اقدامات لازم و ضروری برای حراست از حقوق شهروندان انجام گیرد؛ تا این حقوق در تشریفات اداری و اجرایی و حتی قانونی پایمال نشود. تمامی شهروندان یک ملت، زمانی که به عنوان متهم در پیشگاه قضا قرار می گیرند، از یکسری حقوق و تضمینات دفاعی ، در سایه اصل برائت برخوردارند که مجموعه ارکان نظام حاکم بر یک کشور ، موظف و مکلف به رعایت این حقوق هستند و نقض آن در هر یک از مراحل دادرسی، اعم از مرحله تحقیقات و بازجویی و رسیدگی نهایی، می تواند سرنوشت انسان های بی گناه را به مخاطره بیندازد. وقتی که شخص در مظان اتهام قرار می گیرد، تکلیف قضات تحقیق و مأموران استنطاق آن است که در نهایت بی طرفی و بالحاظ جمیع شرایط و تضمین حقوق دفاعی متهم، به جمع آوری و تحصیل دلیل پردازند. این به آن معناست که اصولاً متهم وظیفه ای ندارد که در جهت رفع اتهام از خود، دلیل ارائه کند و این مراجع تحقیق هستند که باید دلایل مثبت بزهکاری فرد مظنون را از طرق و مجاری قانونی به دست آورند.

در این میان تنظیم آیین دادرسی کیفری و انتخاب ضمانت اجرای های کیفری را ، می توان صورت های مختلفی از واکنش دستگاه عدالت کیفری به واکنش در برابر رفتار مجرمانه بزه کاران تلقی کرد. این صورت های متفاوت به دلیل ارتباط آن با حقوق طبیعی و بنیادین انسان ها ، امروزه از ملموس ترین

وعینی ترین اجزاء و عناصر سیاست جنایی کشورهاست. قواعد آیین دادرسی کیفری جای بسیار با اهمیت و هنوز ناشناخته ای را، در تدوین سیاست جنایی سنجیده تقنینی به خود اختصاص می دهد. تنظیم قواعد دادرسی کیفری دارای چنان جایگاه مهمی است که بسیاری از کشورهای اروپایی در دهه های اخیر بارها اصلاحات تقنینی گسترده ای را با استفاده از تجارب سایر کشورها انجام داده اند. و نمود آن را می توان در آیین دادرسی کیفری این کشورها به وضوح مشاهده کرد. سمت و سوی کلی ناظر بر این اصلاحات را، می توان حمایت شایسته و سنجیده از حقوق و آزادی های شهروندان در تمامی مراحل دادرسی اعلام کرد. در این میان قانون اصلاحی مهم ۱۵ ژوئن ۲۰۰۰ میلادی فرانسه را در این راستا به عنوان نمونه می توان اشاره کرد. قانون اصلاحی که زمینه دگرگونی نزدیک به ۳۰۰ ماده قانون آیین دادرسی کیفری را فراهم کرده و به جهت تأمین و تضمین هر چه بهتر برخی از اصول حقوقی مانند اصل برائت، تحولاتی را در راستای گسترده تضمینات، در مراحل گونا گون دادرسی ایجاد کرده است. همچنین اصلاحات اخیر قانونگذار فرانسوی در سال ۲۰۰۶ میلادی تغییرات عمده ای را در جهت حفظ حقوق متهم به وجود آورده است.

در واقع تلاش متولیان سیاست جنایی کشورها و از جمله فرانسه آن است که تأمین امنیت و زوال ترس ناشی از ارتکاب جرایم، در اجتماع نیز، تنها با تأمین دادرسی معقول و منطقی، به همراه تضمین سایر حقوق و آزادی های افراد جامعه به دست می آید.^۱

---

۱. معجیدی، سید محمود؛ آیین دادرسی افتراقی ناظر بر جرایم علیه امنیت در سیاست کیفری ایران و فرانسه؛ فصلنامه

پژوهشی دانشگاه امام صادق، شماره ۲۸، زمستان ۱۳۸۴، صص ۱۴۵-۱۴۴

نمود این مفهوم در ماده ۱ مقدماتی آیین دادرسی کیفری فرانسه قابل مشاهده است. در این ماده، هم به دادرسی عادلانه اشاره شده و هم در این شیوه دادرسی، بر اصل برائت تاکید شده است. در این ماده آمده است:

«دادرسی کیفری باید منصفانه و ترافعی باشد و تعادل می ان حقوق طرفین دعوا را تضمین و تأمین نماید. دادرسی کیفری باید میان مراجع تعقیب و مراجع صدور رأی را، تأمین و تضمین نماید و نسبت به اشخاصی که در رأی شرایط یکسان هستند و به خاطر جرایم مشابه تحت تعقیب قرار می گیرند باید قواعد دادرسی یکسان اعمال گردد. مراجع قضایی موظف به حفظ اطلاعات و تضمین حقوق بزه دیدگان در جریان دادرسی کیفری هستند. هر شخص مظنون یا تحت تعقیب تا زمانی که مجرمیت وی به اثبات نرسیده باشد بی گناه فرض می شود و آسیب ها و لطماتی که به فرض بی گناهی اشخاص وارد می شود باید جبران و مجازات شود. هر شخص تحت تعقیب حق دارد که از دلایل اتهام با خبر گردد و همچنین از معاضدت یک وکیل مدافع به ره مند گردد. تمامی تدابیر اجباری، باید با تصمیم یا نظارت م وثر مقام قضایی علیه شخص تحت تعقیب، گرفته شود. این تدابیر باید بر حسب ضرورت های دادرسی و متناسب با شدت جرم ارتكابی در نظر گرفته شود و نباید حیثیت و شرافت افراد را مخدوش کند و باید در مهلتی معقول، به صورت قطعی در ارتباط با موضوع اتهام، رأی داده شود. هر شخص محکوم حق دارد بخواهد محکومیت وی در یک دادگاه دیگر مورد بررسی قرار گیرد.»

در حقوق ایران نیز مقررات مختلفی در مورد اصل برائت وجود دارد. از جمله اصل ۳۷ قانون اساسی که مقرر می دارد: «اصل، برائت است و هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی شود مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد. قانون آیین دادرسی کیفری به صراحت اصل برائت را بیان نکرده است اما آثار این اصل در موارد مختلفی بیان گردیده است. ماده ۱۹۷ آیین دادرسی مدنی این اصل را مورد تصریح قرار

داده است. در این ماده آمده است: «اصل براءت است بنا براین اگر کسی مدعی حق یا دینی بر دیگری باشد

لید آن را اثبات کند در غیر این صورت با سوگند خوانده حکم براءت صادر خواهد شد.»

در مجموع می توان گفت اصل براءت امروزه به عنوان یکی از اصول مدرن و مهم در دعاوی کیفری

شناخته می شود؛ هر چند در برخی موارد مصالح و موانع ملی و حفظ و ثبات صلح و آرامش ، مجوز صدور

برخی از رفتارهای مخالف با اصل براءت است ؛ اما باید این موارد به نحو دقیق و کاملی در موارد اضطراری

ملی و به طور کوتاه مدت ، اعمال شود. اما این اصل را رأی استثنائاتی است که در جای خود به آن اشاره

می شود. استثنائات به معنی آن است که در تقابل فرض مجرمیت و اصل براءت ، اصل براءت در پاره ای از

جرایم رنگ می بازد. این موضوع نیز در جای خود مورد تحلیل قرار خواهد گرفت.

۱- ضرورت، اهداف و انگیزه انتخاب موضوع

محتوای اصل برائت بیانگر این مطلب است که تا زمانی که مجرمیت شخصی مسجل و به اثبات نرسیده، اصل بر برائت اوست و نظر به اینکه رسالت عمده آیین دادرسی کیفری تبیین حقیقت است؛ متهمان در فیأخذ کیفری و در مراحل کشف جرم، تعقیب، تحقیق و دادرسی باید از آثار و نتایج اصل برائت بهره مند گردند تا در پرتو دادرسی عادلانه، حقیقت کشف گردد و تعادل لازم بین حقوق افراد و اجتماع برقرار گردد. و با توجه به این که اصل برائت در تعیین سیاست های تقنینی، اجرایی و قضایی در مراحل مختلف محاکمه می تواند مورد توجه ارگان های ذیربط قرار گیرد و مبنای یک دادرسی عادلانه، منصفانه و تضمین کننده، حقوق دفاعی متهم و اصل استقلال و بی طرفی دادگاه می باشد که همگی ریشه در اصل برائت دارد؛ مطالعه این اصل حائز اهمیت می باشد و از آنجا که حقوق ایران با برداشتی از حقوق فرانسه نوشته شده است و همچنین به علت تصویب قانون حمایت از فرض بی گناهی و حقوق بزه دیده مورخ ۱۵ ژوئن سال ۲۰۰۰ میلادی فرانسه، می توان با مطالعه تطبیقی در نظام حقوقی ایران و فرانسه، جایگاه و قلمرو اصل برائت را در نظام حقوقی ایران تعیین کرد و به نقاط ضعف و قوت قوانین داخلی ایران پی برد، لذا مطالعه این موضوع حائز اهمیت می باشد.

۲- سوالات تحقیق

- ۱- مبنای اصل برائت در حقوق کیفری ایران و فرانسه چیست؟
- ۲- آیا آثار اصل برائت در حقوق کیفری ایران و فرانسه به طور یکسان پیش بینی شده است؟
- ۳- چه ساز و کارهای ویژه ای جهت دفاع از حقوق و آزادی های فردی در نظام حقوقی ایران در نظر گرفته شده است؟
- ۴- آیا استثنائات اصل برائت قابل توجیه است؟

۳- فرضیه های تحقیق

۱- مبنای اصل برائت در حقوق کیفری ایران و فرانسه تأمین عدالت حقوقی می باشد.

۲- آثار اصل برائت در نظام حقوقی ایران در مقایسه با نظام حقوقی فرانسه به طوری ناقص و مبهم پیش بینی شده است.

۳- اصل برائت با نظام دلایل معنوی و نظام اتهامی سازگاری بیشتری دارد و بر اساس قاعده فقهی «درأ» با عارض شدن هر شک معقولی از صدور حکم مجرمیت اجتناب می شود.

۴- استثنائات وارد بر اصل برائت به دلیل وضعیت خاص جرم و منافع جامعه قابل توجیه است .

۴- قلمرو تحقیق

اصل برائت به عنوان میراث مشترک تمامی نظام های حقوقی به گونه عام مورد قبول واقع شده و تردید چندانی در این خصوص وجود ندارد، اما با تحول در مفهوم جرم و اجتماع در برخی جرایم برای رعایت اصل برائت به دیده تردید می نگرند. بنابراین باید دانست چه مواردی را می توان به عنوان استثناء محسوب کرد و در نظام های حقوقی ایران و فرانسه این موارد کدامند؟ برای مثال جرایم جنگی، پولشویی و جرایم علیه امنیت ملی را در دو نظام حقوقی ایران و فرانسه مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین به طور خلاصه می توان شناسایی اصل برائت و آثار آن را از یک طرف و از طرف دیگر شناسایی موارد استثناء و تبیین آن را در دو حوزه حقوق ایران و فرانسه، قلمرو اصلی این تحقیق محسوب کرد.

۵- پیشینه تحقیق

در خصوص اصل برائت تا به حال تحقیقات زیادی انجام شده است. اما کمتر تحقیقی به صورت تطبیقی و آن هم با توجه به قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه صورت گرفته است. از طرفی با توجه به اصلاحات

اخیر قانونگذار فرانسوی تا جایی که نگارنده مطلع است کتاب یا مقاله مطابق با این قانون نوشته نشده است. بنابراین به نظر می رسد حداقل از حیث تطبیق با کشور فرانسه فاقد سابقه تحقیق و پژوهش می باشد .

۶- روش تحقیق

در این پایان نامه روش تحقیق به دو صورت کتابخانه ای صورت می گیرد . در روش

کتابخانه ای ، اطلاعات و مطالب مورد اشاره با کتابخانه های مختلف و اینترنت و سازمانهای گوناگون جمع آوری و تهیه می شود . در واقع کتابخانه و منابع گوناگون آن روش بحث نیست که به اشتباه در برخی رساله ها از آن یاد می گردد . کتابخانه بستر و مکانی است که شیوه تحقیق در آن صورت می گیرد و از همین رو روش تحقیق کتابخانه ای صحیح نیست .

۷- نوآوریهای تحقیق

تحقیق حاضر از این جهت که در خصوص اصل براءت به صورت تطبیقی بین دو کشور ایران و فرانسه موضوع را بررسی کرده بدیع می باشد . مهم تر از آن شناخت مفهوم استثناء در این حوزه و دلیل بی اثر یا کم رنگ شدن براءت یا فرض بی گناهی متهم در شرایط وجود استثناء ، بیشتر از همه نمود و بروز می یابد .

۸- ساختار تحقیق

تحقیق حاضر دارای سه فصل به شرح ذیل می باشد :

در فصل اول پژوهش به مفاهیم ، مبانی و منابع اصل براءت اختصاص داده شده است که مطالب به صورت تطبیقی در دو کشور ایران و فرانسه مورد بحث و بررسی قرار خواهند گرفت . در این فصل کلیاتی از جهات گوناگون برای شناسایی اصل براءت تعلق داده شده است .

فصل دوم تحت عنوان آثار اصل براءت در حقوق کیفری ایران و فرانسه است که باز همان گونه که از نام آن پیداست مطالعه تطبیقی انجام شده است .

اما در نهایت از استثنائات اصل براءت در حقوق ایران و فرانسه در فصل سوم سخن گفته ایم. در پاره ای از

جرایم به دلایل گوناگون اصل براءت رعایت نمی شود یا می توان از کمرنگ شدن آن در دعوای کیفری

سخن گفت. فصل سوم به این موضوع اختصاص دارد.

فصل اول

مفاهیم، مبانی و منابع اصل برائت

۱-۱- مفاهیم

شناخت مفاهیم و اصطلاحات و به عبارتی ترمینولوژی در علوم انسانی دارای اهمیت فراوان می باشد. در

مورد اصل برائت نیز ابتدا مفهوم لغوی اصل برائت مورد بررسی قرار می گیرد و پس از آن مفهوم اصطلاحی اصل برائت در دو کشور ایران و فرانسه تحلیل و ارزیابی می گردد.

۱-۱-۱- مفهوم لغوی اصل برائت

اصل در لغت به معنای ریشه، بیخ، بنیان، بن، تبار و نژاد آمده است.^۱

درباره تعریف واژه «اصل» در قلمرو فقهی به عنوان نمونه به موارد زیر می توان اشاره کرد:

الف- مدرک قانونی، چیزی اعم از آیه، حدیث، اجماع و عقل؛

ب- به معنای مدرک از نص حدیث؛

ج- کتابی که جامع مقداری خبره باشد. در علم رجال وقتی گفته می شود له اصل، همین معنا را در نظر

می گیرند؛

د- به معنای استصحاب؛

و- به معنی دستور العمل شارع نسبت به افراد در حالات شک و تردید است بدون اینکه در دستور مزبور

جهت کشف از واقع ملحوظ باشد. اصل به این معنی در مقابل ظاهر و دلیل و اماره به کار می رود. چنانچه

---

۱. جعفری لنگرودی، محمد جعفر؛ ترمینولوژی حقوق؛ چاپ پنجم، گنج دانش نشر، ۱۳۷۸، ص ۴۹